

DOI: 10.31648/kpp.9926

Joanna Kruk

Uniwersytet Warszawski

ORCID: 0009-0007-1143-7928

joanna.kruk807@gmail.com

Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną wykonaniem zabezpieczenia

Uwagi wprowadzające

Zgodnie z danymi publikowanymi przez Ministerstwo Sprawiedliwości czas trwania postępowania sądowego rokrocznie ulega znacznemu wydłużeniu¹. Przewlekłość ta stanowi nie tylko naruszenie prawa jednostki do rozstrzygnięcia sprawy w rozsądnym terminie, ale również realnie zagraża osiągnięciu głównego celu postępowania cywilnego, jakim jest zaspokojenie roszczenia uprawnionego. Wobec powyższego należy nadać szczególne znaczenie instytucji zabezpieczenia roszczenia, stanowiącej gwarancję tego, że trud włożony w prowadzenie postępowania nie okaże się daremny po prawomocnym zakończeniu sprawy.

Przyjmuje się, że postępowanie zabezpieczające jest postępowaniem pomocniczym względem postępowania rozpoznawczego i egzekucyjnego, jednak zachowuje w stosunku do nich odrębność funkcjonalną i strukturalną. Pomocniczy charakter wynika z warunku określonego przez ustawodawcę w art. 730 § 2 Kodeksu postępowania cywilnego², zgodnie z którym udzielane zabezpieczenie zawsze musi dotyczyć konkretnego postępowania – mogącego być wszczętym w przyszłości, toczącego się bądź prawomocnie zakończonego³.

Ponadto zgodnie z art. 730 § 1 k.p.c. zabezpieczenie może zostać udzielone w każdej sprawie, w której dopuszczalna jest droga sądowa w rozumieniu art. 2 k.p.c. Co warte podkreślenia, podniesienie zarzutu istnienia zapisu na sąd polubowny nie skutkuje

¹Dane publikowane w Informatorze Statystycznym Wymiaru Sprawiedliwości dostępnym pod adresem: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/publikacje/> (dostęp: 29.10.2023).

²Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1550 ze zm.), dalej: k.p.c.

³T. Ereciński, [w:] J. Gudowski, T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 4: *Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające*, Warszawa 2016, s. 683.

odrzućeniem wniosku o udzielenie zabezpieczenia, gdyż poddanie sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego nie wyłącza możliwości zabezpieczenia roszczeń przez sąd państwowy (art. 1166 k.p.c.). Konieczność zaistnienia innych przesłanek procesowych również nie budzi wątpliwości – słusznie się przyjmuje, że przesłanki konieczne do wszczęcia postępowania rozpoznawczego są w części tożsame z tymi, które warunkują wszczęcie postępowania zabezpieczającego, i w konsekwencji należy stosować w odniesieniu do nich odpowiednio art. 199 k.p.c.⁴ Niemniej jednak istnieją przesłanki, których zaistnienie (bądź brak) jest irrelevantne wobec rozpoznania wniosku o zabezpieczenie, np. powaga rzeczy osądzonej⁵.

W obecnym stanie prawnym merytorycznymi przesłankami udzielenia zabezpieczenia jest uprawdopodobnienie roszczenia oraz wykazanie istnienia interesu prawnego żądającego⁶. Mimo to należy zauważyć, że w szczególnych przypadkach, o których mowa w art. 753 oraz art. 753¹ k.p.c., ustawodawca zdecydował, iż do udzielenia zabezpieczenia wystarczy jedynie uprawdopodobnienie istnienia roszczenia⁷. Co ważne, uprawdopodobnienie – choć mniej rygorystyczne niż udowodnienie – nie może opierać się jedynie na twierdzeniach żądającego. Powinno ono zostać przeprowadzone za pomocą środków, które na podstawie art. 243 k.p.c. nie są ograniczone ustawowym rygoryzmem postępowania dowodowego, jak np. surogaty dokumentów, dla których w innych warunkach wymaga się określonej formy⁸. Należy jednak zaznaczyć, że przeprowadzenie postępowania dowodowego nie jest w żaden sposób zakazane. Jedynym utrudnieniem w takim przypadku może być ograniczenie temporalne wynikające z art. 737 k.p.c. Nie można się wszakże temu dziwić – jednym z głównych celów postępowania zabezpieczającego jest udzielenie natychmiastowej ochrony uprawnionemu, zatem należy dążyć do rozpoznania wniosku w jak najkrótszym czasie.

Warto odnotować jednak, że pobieżna analiza przedstawionych przez uprawnionego dowodów lub innych środków, które nie muszą w sposób całościowy przedstawiać wszelkich aspektów sporu, nie przesądza o tym, iż zabezpieczone roszczenie ostatecznie zostanie uwzględnione. To rodzi ryzyko wyrządzenia obowiązanemu szkody poprzez wykonanie postanowienia sądu, które może zostać uchylone. Potencjalnym remedium

⁴ A. Banaszewska, [w:] P. Rylski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, 2022, Legalis, art. 730, nb 17.

⁵ A. Jakubecki, [w:] A. Jakubecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, 2019, Lex, art. 730, teza 4.

⁶ Co do znaczenia interesu prawnego, zob. art. 730¹ § 2 lub 2¹ k.p.c.

⁷ Nie można pominąć także art. 1181 k.p.c., zgodnie z którym w sprawach rozpatrywanych przez sądy polubowne do udzielenia zabezpieczenia wystarczy jedynie uprawdopodobnienie roszczenia. W tym przypadku ustawodawca znacząco rozszerzył kompetencje sądów arbitrażowych, dając im możliwość postanowienia „o zastosowaniu takiego sposobu zabezpieczenia, który uzna za właściwy ze względu na przedmiot sporu”. Rozwiązanie takie ma jednak wady – są nimi konieczność homologacji orzeczenia, a także rezygnacja z „efektu zaskoczenia”. Szerzej na ten temat: T. Ereciński, K. Weitz, *Zabezpieczenie roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym*, [w:] T. Ereciński, K. Weitz (red.), *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008, s. 255–265; M. Dziurda, O. Górńska, *Discussion on the availability of tribunal-ordered ex parte interim measures – comments from the Polish perspective*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2016, nr 4, s. 25–35.

⁸ T. Ereciński, [w:] P. Grzegorzczak, J. Gudowski, K. Markiewicz, M. Walasik, K. Weitz, T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2: *Postępowanie rozpoznawcze*, 2022, Lex, art. 243, teza 3.

wydaje się być uzależnienie wykonania zabezpieczenia od złożenia przez uprawnionego kaucji (art. 739 § 1 k.p.c.). Jak trafnie podnosi się w piśmiennictwie, wymóg wpłaty kaucji na zabezpieczenie prowadzi do wyważenia interesów stron i ma odwozić od lekkomyślnego wnioskowania o udzielenie zabezpieczenia⁹. Nie wyklucza to jednak możliwości przewyższenia jej przez ogólną wartość szkód. Wychodząc naprzeciw tym trudnościom, odpowiedzialność odszkodowawcza w związku z wykonaniem zabezpieczenia została uregulowana przez ustawodawcę bezpośrednio w art. 746 k.p.c.

Przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej na podstawie 746 k.p.c. i jej charakter

Zgodnie uznaje się, że art. 746 k.p.c. – choć zamieszczony w ustawie procesowej – jest przepisem prawa materialnego, który w sposób szczególny reguluje odpowiedzialność uprawnionego za szkodę wyrządzoną wykonaniem zabezpieczenia. Na jego podstawie uprawniony ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną obowiązanemu, jeżeli:

- 1) uprawniony nie wniósł pisma wszczynającego postępowanie w wyznaczonym terminie,
- 2) uprawniony cofnął pozew lub wniosek,
- 3) zwrócono pozew lub wniosek,
- 4) odrzucono pozew lub wniosek,
- 5) oddalono powództwo bądź wniosek,
- 6) umorzono postępowanie,
- 7) uprawniony nie wystąpił we wszczętym postępowaniu w sprawie o całość roszczenia,
- 8) uprawniony wystąpił o roszczenie inne niż to, które zostało zabezpieczone.

Należy zaznaczyć, że wskazane przesłanki stanowią katalog zamknięty, a zatem upadek zabezpieczenia z powodu odpadnięcia lub zmiany przyczyny zabezpieczenia (art. 742 § 1 k.p.c.) nie będzie skutkować powstaniem odpowiedzialności odszkodowawczej mimo zaistnienia szkody. Uznaje się, że odpowiedzialność powstanie dopiero wówczas, gdy postępowanie ostatecznie zakończy się w jeden ze sposobów wymienionych enumeratywnie w art. 746 k.p.c.¹⁰ Prowadzi to do konkluzji, że odpowiedzialność ta jest ściśle związana z wynikiem postępowania, a nie z losem zabezpieczenia.

Poza okolicznościami wymienionymi powyżej przesłankami powstania odpowiedzialności opartej na art. 746 § 1 k.p.c. są łącznie występujące szkoda oraz związek przyczynowo skutkowy między szkodą a wykonaniem zabezpieczenia.

⁹A. Jakubecki, [w:] J. Bodio, T. Demendecki, O. Marcewicz, P. Telenga, M.P. Wójcik, A. Jakubecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 2: *Komentarz do art. 730–1217*, Warszawa 2017, s. 56–58.

¹⁰E. Stefańska, *Odpowiedzialność cywilnoprawna za szkodę wyrządzoną wykonaniem zabezpieczenia*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2019, nr 1, s. 84.

Mimo że zaistnienie szkody stanowi fundamentalną przesłankę odpowiedzialności odszkodowawczej w prawie cywilnym, to nie została ona definiowana przez ustawodawcę. W obliczu wielu rozbieżności powstałych zarówno w orzecznictwie, jak i w doktrynie zwykło się przyjmować, że szkodą jest „uszczerbek, pomniejszenie, utrata zarówno w sferze majątkowej, jak i niemajątkowej”¹¹. Należy zaznaczyć, że w odniesieniu do kwestii odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną wykonaniem zabezpieczenia aktualność zachowują wszelkie regulacje ogólne, obowiązujące na mocy Kodeksu cywilnego¹². W konsekwencji jej naprawienie, jeżeli ma ona charakter majątkowy, może zgodnie z art. 361 § 2 k.c. obejmować straty, które poszkodowany (obowiązany) poniósł (*damnum emergens*) oraz korzyści, które znalazłyby się w jego majątku, gdyby szkoda nie nastąpiła (*lucrum cessans*). Sposób, w jaki zostanie dokonana rekompensata, zależy od jego wyboru (art. 363 § 1 k.c.). Ponadto, jak wynika z art. 362 k.c., wysokość odszkodowania może ulec zmianie w przypadku, gdy poszkodowany (obowiązany) przyczynił się do powstania lub zwiększenia szkody. Co istotne, na gruncie odpowiedzialności za szkodę na podstawie art. 746 § 1 k.p.c. odrzuca się możliwość kwalifikowania, np. zaniechania zaskarżenia postanowienia o zabezpieczeniu czy niepowodzenia w postępowaniu zażaleniowym jako przyczynienia się do powstałej szkody w rozumieniu art. 362 k.c. Jest to w pełni zrozumiałe, wszak trudno byłoby przyjąć, że na obowiązującym spoczywałaby powinność obrony przed zabezpieczeniem¹³.

Na uwagę zasługuje również kwestia naprawienia szkody o charakterze niemajątkowym. Nie budzi wątpliwości fakt, że w wyniku wykonania zabezpieczenia może dojść do naruszenia dóbr osobistych obowiązanego, co naturalnie rodzi potrzebę stworzenia warunków ochrony jego praw¹⁴. W klasycznych przypadkach podstawą roszczenia o naprawienie szkody niemajątkowej jest art. 448 k.c., na podstawie którego obowiązanemu ma możliwość dochodzenia zapłaty zadośćuczynienia pieniężnego za krzywdę bądź żądania zasądzenia z tego tytułu odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany przez niego cel społeczny. Mimo że z art. 746 k.p.c. nie wynika wprost możliwość dochodzenia tego rodzaju naprawienia szkody, to należy uznać, że nie jest ona wykluczona. Niemniej jednak, jak trafnie podnosi się w piśmiennictwie, konieczność wykazania związku przyczynowo-skutkowego między wykonaniem zabezpieczenia a doznana krzywdą może być niezwykle trudne, a w konsekwencji skuteczność dochodzenia roszczenia jest niewielka¹⁵.

¹¹Z. Banaszczyk, [w:] K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 1: *Art. 1–449¹⁰*, Warszawa 2020, s. 1206.

¹²Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. 2023 r., poz. 1610 ze zm.), dalej: k.c.

¹³M. Walasik, *Przesłanki odpowiedzialności. Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną wskutek ustanowienia lub wykonania zabezpieczenia*, [w:] A. Jakubecki (red.), *Postępowanie zabezpieczające*, seria: System Prawa Procesowego Cywilnego, t. 5, Warszawa 2016, s. 793–794.

¹⁴M. Cieśliński, *Postępowanie zabezpieczające w sprawach o rozwód*, Warszawa 2014, s. 272.

¹⁵T. Partyk, [w:] O.M. Piaskowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie nieprocesowe. Postępowanie w razie zaginięcia lub zniszczenia akt. Postępowanie zabezpieczające. Komentarz aktualizowany*, 2023, Lex, art. 746, tezy 15–16.

Jak zostało zasygnalizowane, trzecią z przesłanek odpowiedzialności na podstawie art. 746 § 1 k.p.c. jest pozostawianie szkody w związku przyczynowo-skutkowym z wykonanym zabezpieczeniem. W tym zakresie również stosuje się ogólną zasadę przewidzianą w art. 361 § 1 k.c., na podstawie której uprawniony jest zobowiązany do naprawienia szkody tylko za swoje normalne działania lub zaniechania. W konsekwencji nie ponosi odpowiedzialności za przypadkowe następstwa czynności, które były podejmowane przy wykonywaniu zabezpieczenia¹⁶.

Co do charakteru odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną wykonaniem zabezpieczenia przyjęło się, że jest ona odpowiedzialnością ponoszoną na zasadzie ryzyka¹⁷. Wniosek ten nie jest jednak oczywisty. O ile koncepcje odpowiedzialności za szkodę wynikającej z art. 746 k.p.c. oparte na zasadzie winy, zasadzie odpowiedzialności absolutnej czy zasadzie słuszności nie zyskały większej aprobaty w doktrynie¹⁸, warto porównać koncepcję odpowiedzialności opartej na zasadzie bezprawności z koncepcją odpowiedzialności opartej na zasadzie ryzyka.

Konstrytuwnym warunkiem odpowiedzialności na zasadzie bezprawności jest sprzeczność z prawem zdarzenia powodującego szkodę przy jednoczesnym braku przesłanek egzoneracyjnych¹⁹. W konsekwencji model ten statuuje odpowiedzialność o charakterze surowszym niż model oparty na zasadzie ryzyka, w którym zgodnie z zasadami ogólnymi (za które uznaje się przesłanki egzoneracyjne wymienione w art. 435 i 436 k.c.) można uwolnić się od odpowiedzialności, jeżeli szkoda powstała wskutek działania siły wyższej, wyłącznej winy poszkodowanego lub osoby trzeciej²⁰. Mimo że art. 746 k.p.c. nie stanowi wprost o okolicznościach modyfikujących winę uprawnionego, przyjmuje się, że przywołane wyżej przesłanki egzoneracyjne znajdują zastosowanie również w przypadku sytuacji określonej w art. 746 k.p.c.²¹ Należy zauważyć, że treść owego przepisu nie wskazuje, że ma on stanowić podstawę odpowiedzialności o charakterze bezwzględnym, a rozwiązanie odmienne prowadziłoby do zaburzenia równowagi w relacji między uprawnionym a obowiązującym ze względu na przyznanie nadmiernych gwarancji ochrony obowiązującego²². Powyższe prowadzi do konkluzji, że mimo braku precyzji w sformułowanym przez ustawodawcę przepisie, odpowiedzialność za szkodę na podstawie art. 746 § 1 k.p.c. należy zakwalifikować jako odpowiedzialność ponoszoną na zasadzie ryzyka.

¹⁶M. Walasik, op. cit., s. 798. Por. uchwała SN z 3 października 1972 r., sygn. akt III CZP 53/72, zgodnie z którą szkoda będąca przedmiotem naprawienia na podstawie art. 746 § 1 k.p.c. musi pozostawać w ścisłym związku z zabezpieczeniem.

¹⁷Por. wyroki SN z 25 lutego 2010 r., sygn. akt V CSK 293/09 i z 21 lipca 2016 r., sygn. akt II CSK 575/15.

¹⁸Szerzej na ten temat: M. Walasik, op. cit., s. 763–768.

¹⁹M. Kaliński, [w:] A. Olejniczak (red.), *Prawo zobowiązań – część ogólna*, seria: System Prawa Prywatnego, t. 6, Warszawa 2014, s. 54.

²⁰Przy czym za osobę trzecią nie uznaje się sądu, który wydał postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia. Por. E. Stefańska, *Odpowiedzialność cywilnoprawna...*, s. 87.

²¹A. Kubas, *Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną wykonaniem zabezpieczenia (art. 746, 1182 k.p.c.)*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2006, nr 3–4, s. 63.

²²M. Walasik, op. cit., s. 769–772.

Jedynie na marginesie należy podkreślić, że art. 746 k.p.c. nie różnicuje mechanizmu ponoszenia odpowiedzialności ze względu na osobę uprawnionego. Zgodnie z powyższym, w ślad za stanowiskiem Sądu Najwyższego, odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną wykonaniem zabezpieczenia będzie ponosić na tych samych zasadach również Skarb Państwa (jeżeli to on był uprawniony). W tym przypadku nie będzie miała miejsca odpowiedzialność za niezgodnie z prawem wykonywanie władzy publicznej (art. 417 i nast. k.c.), lecz odpowiedzialność wierzyciela wobec dłużnika w związku z wynikiem procesu²³.

Wygaśnięcie roszczenia

Możliwość dochodzenia roszczenia została ograniczona przez ustawodawcę terminem prawa materialnego w wymiarze jednego roku liczonym od dnia powstania roszczenia, przy czym za dzień powstania roszczenia uznaje się moment jednoczesnego spełnienia wszystkich trzech przesłanek łącznie²⁴. Dodatkowo przyjmuje się, że termin ten jest terminem zawitym, a po jego upływie roszczenie wygasa²⁵.

Co warte podkreślenia, jeżeli roszczenie odszkodowawcze ma powstać na skutek wydania przez sąd jednego z orzeczeń wymienionych w art. 746 § 1 k.p.c., termin przedawnienia rozpoczyna swój bieg wraz z uprawomocnieniem się tego orzeczenia, mimo że szkoda jako uszczerbek w majątku obowiązanego może powstać wcześniej²⁶. Należy jednak zaznaczyć, że roszczenie o naprawienie szkody nie powstanie, gdy postępowanie nie zostało wszczęte lub sprawie nie został nadany dalszy bieg, wskutek spełnienia przez obowiązanego roszczenia wierzyciela (uprawnionego). Rozwiązanie przeciwne prowadziłyby do nieuzasadnionego uprzywilejowania obowiązanego poprzez stworzenie warunków, w których byłby on nagradzany za zwłokę w realizacji swojego zobowiązania.

Zgodnie z art. 746 § 1 k.p.c., w przypadku wniesienia skargi kasacyjnej sprawie, termin zawity wynikający z § 1 *in fine* rozpoczyna bieg dopiero w dniu prawomocnego zakończenia postępowania wywołanego jej wniesieniem. Nie stanowi to jednak kontrowersji, wszak rozwiązanie odmienne stałoby w sprzeczności z ekonomią procesową. Zdarzyć się może sytuacja, gdy obowiązany wystąpi z powództwem o naprawienie

²³ Wyrok SN z 8 stycznia 1971 r., sygn. akt III CRN 410/70.

²⁴ Jak wskazuje T. Partyk, [w:] O.M. Piaskowska (red.), op. cit., art. 746, teza 21, „zazwyczaj szkoda po stronie obowiązanego występuje już w czasie wykonywania zabezpieczenia, a tym samym roszczenie odszkodowawcze powstaje z chwilą prawomocnego zakończenia postępowania co do meritum w sposób niekorzystny dla uprawnionego”. Por. również wyrok SN z 19 lipca 2012 r., sygn. akt II CSK 715/11; wyrok SA w Poznaniu z 18 maja 2011 r., sygn. akt I ACa 303/11, Lex nr 1642060; wyrok SO w Krakowie z 30 sierpnia 2018 r., sygn. akt II Ca 710/18, Lex nr 2583995.

²⁵ Warto zwrócić uwagę na wyrok SN z 16 września 1993 r., sygn. akt III CZP 125/93, w którym przyjęto, że możliwe jest stosowanie zasad dot. terminów przedawnienia do terminów zawitych, jednak tylko wyjątkowo – gdy przemawiają za tym szczególnie okoliczności konkretnej sprawy.

²⁶ E. Stefańska, [w:] M. Manowska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. 2: Art. 478–1217, 2022, Lex, art. 746, teza 4.

szkody, nie wiedząc jeszcze, że uprawniony złożył – bądź zamierza złożyć – skargę kasacyjną. Wydaje się, że właściwszym byłoby wówczas zawieszenie postępowania do czasu zakończenia postępowania kasacyjnego (art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c.)²⁷.

Powodem do szybkiego wytoczenia powództwa o naprawienie szkody jest również § 3 rzeczony przepis. Daje on możliwość ubiegania się przez uprawnionego o zwrot kaucji złożonej na zabezpieczenie roszczenia, jeżeli w terminie miesiąca od rozpoczęcia biegu terminu, o którym mowa w § 1 lub 1¹, obowiązany nie wytoczył powództwa. Bezskuteczny upływ tego terminu będzie skutkować utratą szansy na zaspokojenie roszczenia obowiązanego z zachowaniem pierwszeństwa, tj. przed innymi należnościami zaraz po kosztach egzekucyjnych zgodnie z art. 739 § 1 zd. 2 k.p.c. Jak zauważa Dariusz Rystał, dzieje się to niezależnie od faktycznego ubiegania się przez uprawnionego o zwrot kaucji, gdyż ustawodawca nie określił terminu na wystąpienie z przedmiotowym wnioskiem²⁸.

Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną zabezpieczeniem zastosowanym w postępowaniu polubownym

Odpowiednikiem art. 746 § 1 k.p.c. na gruncie postępowania polubownego jest art. 1182 k.p.c., który kreuje odpowiedzialność odszkodowawczą za szkodę wyrządzoną zastosowaniem zabezpieczenia udzielonego przez sąd arbitrażowy. Odpowiedzialność ta aktualizuje się wówczas, gdy zastosowany środek zabezpieczenia okazał się nieuzasadniony – i to w stopniu oczywistym. Wskazuje się tym samym na szerszy zakres przedmiotowy hipotezy art. 1182 k.p.c., który zapewnia jednocześnie możliwość dokonania przez sąd dyskrecyjnej oceny zasadności roszczenia²⁹. Nie należy jednak oceniać tego rozwiązania negatywnie, gdyż granice udzielenia zabezpieczenia przez sąd polubowny nie zostały nakreślone przez ustawodawcę tak wyraźnie, jak granice udzielenia zabezpieczenia przez sąd państwowy. Strona ubiegająca się o zabezpieczenie w arbitrażu nie musi wykazywać interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia, a ponadto sąd polubowny może postanowić o zastosowaniu takiego rodzaju zabezpieczenia, jaki „uzna za właściwy ze względu na przedmiot sporu” (art. 1181 k.p.c.). W konsekwencji ubieganie się o zabezpieczenie przez potencjalnie uprawnionego jest prostsze w postępowaniu polubownym, a co za tym idzie – wprowadzenie szerszej ochrony uprawnionego jest konieczne.

²⁷ Jak trafnie zauważa M. Walasik, op. cit., s. 803–807, brak analogicznego uregulowania w przypadku złożenia skargi o wznowienie postępowania powoduje, że wszczęte w ten sposób postępowanie pozostaje bez wpływu na bieg terminu wskazanego w art. 746 § 1 k.p.c. Wynika to z faktu, że skarga ta opiera się na nadzwyczajnych podstawach i jest składana poza ramami normalnej dynamiki postępowania w sprawie głównej. Niemniej jednak postępowanie w sprawie o naprawienie szkody będące w toku winno zostać zawieszona na podstawie art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c., z uwagi na możliwość uwzględnienia skargi stwierdzenia zasadności roszczenia, które było przedmiotem zabezpieczenia.

²⁸ D. Rystał, [w:] T. Szancilo (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 506–1217*, t. 2, Warszawa 2019, s. 549.

²⁹ M. Aslanowicz, [w:] M. Aslanowicz (red.), *Sąd polubowny (arbitrażowy). Komentarz do części piątej Kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 2017, s. 89–90.

Analogicznie do uregulowania odpowiedzialności na podstawie art. 746 § 1 k.p.c., odpowiedzialność na podstawie art. 1182 k.p.c. obejmuje zarówno poniesione straty, jak i utracone korzyści. Dodatkowo zgodnie się przyjmuje, że jest ona odpowiedzialnością ponoszoną na zasadzie ryzyka³⁰.

Warto zwrócić uwagę na szczególne rozszerzenie kognicji sądów, przed którymi obowiązany może żądać ochrony. Art. 1182 zd. 2 k.p.c. wprost wskazuje na możliwość dochodzenia naprawienia szkody w toczącym się postępowaniu przed sądem arbitrażowym. Wydaje się, że takie ustawowe rozszerzenie zapisu na sąd polubowny sprzyja szybkości postępowania z uwagi na koncentrację materiału dowodowego oraz brak konieczności zapoznania się ze sprawą na nowo przez arbitrów. W efekcie sąd polubowny będzie mógł orzekać w rzeczonym zakresie, mimo braku zgody obu stron, zaś strona przeciwna nie będzie mogła podnieść zarzutu wykroczenia poza jego ustalone ramy³¹. Niemniej jednak w przypadku braku postanowień umownych wybór sądu, przed którym może być dochodzone naprawienie szkody, należy wyłącznie do obowiązanego, wobec czego powództwo może zostać wszczęte zarówno przed innym sądem polubownym, jak i przed sądem państwowym.

Odmienne niż roszczenie wynikające z art. 746 § 1 k.p.c. roszczenie o naprawienie szkody na podstawie art. 1182 k.p.c. nie zostało objęte surową prekluzją i w konsekwencji przedawnia się na zasadach ogólnych. Powodem takiego uregulowania może być odmienny charakter postępowania arbitrażowego, w szczególności charakter przesłanek koniecznych do udzielenia zabezpieczenia. Rozwiązanie takie zwiększa ochronę obowiązanego, co wobec wyższego prawdopodobieństwa wyrządzenia mu szkody w razie zastosowania oczywiście nieuzasadnionego zabezpieczenia³² należy oceniać pozytywnie.

Postępowanie w sprawach własności intelektualnej a art. 746 k.p.c.

Z uwagi na konieczność zminimalizowania nadużyć związanych z zabezpieczeniami udzielanymi w sprawach z zakresu własności intelektualnej, nowelizacją ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw³³ dodano art. 755 § 2² oraz § 2³ k.p.c. Na ich podstawie sąd ma obowiązek wysłuchać obowiązanego przed udzieleniem zabezpieczenia, a ponadto wniosek o udzielenie zabezpieczenia złożony po upływie 6 miesięcy od dnia, w którym

³⁰M. Bączyk, *Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną wykonaniem zabezpieczenia w postępowaniu zabezpieczającym*, [w:] J. Gudowski, K. Weitz (red.), *Aurea praxis. Aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci profesora Tadeusza Erecińskiego*, t. 2, Warszawa 2011, s. 2117–2118. Odmienne: A. Kubas, op. cit., s. 74, który wskazuje, że odpowiedzialność na podstawie art. 1181 k.p.c. jest odpowiedzialnością ponoszoną na zasadzie winy. Pogląd ten pozostaje jednak w doktrynie odosobniony.

³¹T. Ereciński, K. Weitz, *Badanie właściwości sądu polubownego. Zabezpieczenie roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym*, [w:] T. Ereciński, K. Weitz (red.), op. cit., s. 265.

³²M. Bączyk, op. cit., s. 2122.

³³Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 614).

strona lub uczestnik postępowania powziął wiadomość o naruszeniu przysługującego mu prawa wyłącznego podlega obligatoryjnemu oddaleniu. Jak stwierdzono w uzasadnieniu wskazanej nowelizacji³⁴, nierzadko na etapie postępowania zażaleniowego okazywało się, że wniosek o zabezpieczenie roszczenia był oparty na jednostronnych i niepełnych informacjach. W konsekwencji wartość ewentualnej szkody mogła być znacząco wyższa niż ryzyko ekonomiczne towarzyszące uprawnionemu, zaś samo jej wykazanie w procesie odszkodowawczym było niezwykle trudne.

Niezależnie od powyższego, treść art. 746 k.p.c. znalazła zastosowanie w odniesieniu do zabezpieczenia środka dowodowego. W myśl art. 479¹⁰⁵ k.p.c., w przypadku gdy uprawniony nie wniósł pisma wszczynającego postępowanie w wyznaczonym terminie albo cofnął pozew, jak również gdy pozew zwrócono albo odrzucono, albo powództwo oddalono lub postępowanie umorzono, a także w przypadkach upadku zabezpieczenia środków dowodowych w okolicznościach wskazanych w art. 744 § 2 k.p.c., obowiązanemu przysługuje roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej zabezpieczeniem środka dowodowego, zaś przepisy art. 744–746 k.p.c. stosuje się odpowiednio. Mimo odrębnego zakresu regulacji aktualne pozostają wszelkie uwagi poczynione do tej pory w odniesieniu do odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną wykonaniem zabezpieczenia roszczenia.

Wątpliwości mogą się jednak pojawić, gdy po zapoznaniu z zabezpieczonym środkiem dowodowym uprawniony nie decyduje się na wytoczenie powództwa i występuje z propozycją polubownego zakończenia sporu, a dopiero przy odmowie obowiązanego wkroczy na drogę sądową. Jak wskazuje Monika Rejda, ocena zasadności decyzji uprawnionego będzie wówczas przedmiotem ewentualnego postępowania o zasądzenie odszkodowania, które może być dochodzone przez obowiązanego na podstawie art. 479¹⁰⁵ w zw. z art. 746 k.p.c.³⁵

Nie można pominąć również art. 479¹¹³ § 3 k.p.c., zgodnie z którym obowiązanemu przysługuje roszczenie o naprawienie szkody powstałej w wyniku wykonania obowiązku udzielenia informacji w przypadkach szczegółowo określonych przez ustawodawcę³⁶. W myśl § 4 tego przepisu roszczenie wygasa, jeżeli nie będzie dochodzone w ciągu roku od dnia jego powstania. Termin ten, analogicznie do regulacji z art. 746 § 1 k.p.c., jest terminem zawitym, który nie podlega przywróceniu na podstawie art.

³⁴Uzasadnienie do projektu zmiany ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Sejm IX kadencji, druk sejmowy nr 2650, s. 50, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?documentId=4E1187E1F1916D16C12588CC0058D95A> (dostęp: 29.10.2023).

³⁵M. Rejda, *Zabezpieczenie środka dowodowego. Postępowanie odrębne w sprawach własności intelektualnej*, [w:] S. Cieślak (red.), *Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji. Postępowania odrębne w szczególnych kategoriach spraw*, seria: System Prawa Procesowego Cywilnego, t. 2, cz. 3, Warszawa 2023, s. 953.

³⁶Wśród przesłanek wskazanych w przepisie znalazły się: brak wniesienia pisma w terminie, jego cofnięcie, zwrot, odrzucenie, oddalenie wniosku lub powództwa oraz umorzenie postępowania. Jak trafnie zauważa T. Targosz, [w:] R. Markiewicz (red.), *Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Ustawy autorskie. Komentarze*, t. 2, Warszawa 2021 (art. 80, teza 286), art. 479¹¹³ § 3 k.p.c. nie przewiduje odpowiedzialności odszkodowawczej uprawnionego, w przypadku gdy postanowienie sądu pierwszej instancji, które jest natychmiast wykonalne, zostanie uchylone lub zmienione na skutek zażalenia.

168 i nast. k.p.c.³⁷ Jak zostało wskazane, art. 746 § 1¹–3 k.p.c. stosuje się odpowiednio. Pominięcie art. 746 § 1 k.p.c. oznacza nic innego, jak autonomiczne określenie okoliczności, w jakich zaktualizuje się odpowiedzialność za szkodę powstałą w wyniku wykonania obowiązku udzielenia informacji³⁸.

Jak zauważa Marcin Dziurda³⁹, wątpliwości co do powstania odpowiedzialności budzi przypadek, gdy uprawniony wniesie pozew w terminie wyznaczonym przez sąd, jednak pozew ten nie będzie wykorzystywał wszystkich uzyskanych wcześniej informacji lub nie będzie obejmował wszystkich roszczeń przywołanych przez uprawnionego w pierwotnym wniosku o udzielenie informacji zgodnie z art. 479¹¹³ k.p.c. Nie jest jasne, czy spełnienie obowiązku informacyjnego w sposób kategoryczny wymusza na uprawnionym wytoczenie powództwa, mimo że ostatecznie może nie mieć temu podstaw faktycznych⁴⁰.

Odrębną kwestię stanowi roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej wykonaniem obowiązku udzielenia informacji w przypadku wykorzystania przez uprawnionego uzyskanych informacji do celów innych niż dochodzone przez uprawnionego roszczenia. Nie powinno budzić wątpliwości, że ze względu na odmienne hipotezy norm, art. 479¹¹³ § 5 k.p.c. jest samodzielną podstawą roszczenia, do którego nie mają zastosowania ani zasady z art. 479¹¹³ § 3 k.p.c., ani odesłanie do art. 746 § 1¹–3 k.p.c. na podstawie art. 479¹¹³ § 4 k.p.c.⁴¹ Dodatkowo przez brak ograniczenia roszczenia terminem zawitym stosuje się ogólne przepisy dotyczące przedawnienia zawarte w k.c.⁴² Co ciekawe, gdy uprawniony nie wniesie pisma wszczynającego postępowanie i jednocześnie użyje uzyskanych od obowiązującego informacji dla własnych celów, wówczas dojdzie do spełnienia przesłanek zarówno z art. 479¹¹³ § 3 k.p.c., jak i z § 5 rzeczonoego przepisu. W przypadku tego rodzaju kumulacji wskazuje się, że obowiązany będzie mógł żądać naprawienia szkody na podstawie każdego z tych przepisów – w obu przypadkach do wysokości poniesionej szkody⁴³.

Podsumowanie

W świetle powyższych rozważań należy stwierdzić, że konstrukcja odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną wykonaniem zabezpieczenia zasługuje na pozytywną ocenę. Głównym jej celem jest ochrona obowiązującego przed nadużywaniem pozycji procesowej

³⁷K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] K. Flaga-Gieruszyńska (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2022, art. 479¹¹³, nb 2.

³⁸M. Dziurda, *Wezwanie do udzielenia informacji. Postępowanie odrębne w sprawach własności intelektualnej*, [w:] S. Cieślak (red.), *Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji. Postępowania odrębne w szczególnych kategoriach spraw*, seria: System Prawa Procesowego Cywilnego, t. 2, cz. 3, Warszawa 2023, s. 1022.

³⁹Ibidem.

⁴⁰T. Targosz, [w:] R. Markiewicz (red.), op. cit., art. 80, teza 278.

⁴¹M. Dziurda, op. cit., s. 1022–1023.

⁴²S. Stepaniuk, M. Sznajder, [w:] B. Karolczyk (red.), *Postępowanie cywilne w sprawach własności intelektualnej. Komentarz dla pełnomocników procesowych i sędziów*, Warszawa 2021, art. 479¹¹³, teza 82.

⁴³Ibidem, art. 479¹¹³, teza 83.

uprawnionego i wydaje się, że cel ten został osiągnięty. Z uwagi na specyfikę postępowań w sprawach własności intelektualnej i funkcjonujących w nich rozwiązań, wydaje się, że odpowiednie stosowanie art. 746 k.p.c. jest konieczne i uzasadnione. Na aprobatę zasługuje również wprowadzenie do postępowania przed sądem polubownym (analogicznego do art. 746 k.p.c.) art. 1182 k.p.c., który – jak wykazano w niniejszym artykule – zapewnia obowiązanemu szerszą ochronę niż ochrona zapewniona przed sądem powszechnym. Nie należy jednak zapominać, że w każdym z wymienionych przypadków ewentualne trudności może sprawić wykazanie rozmiarów powstałej szkody. Ponadto warto podkreślić, że problem ten ma większy zasięg niż problem dotyczący jedynie odpowiedzialności na podstawie art. 746 k.p.c., a co więcej – znalezienie uniwersalnego remedium wydaje się niemożliwe.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Aslanowicz M. (red.), *Sąd polubowny (arbitrażowy). Komentarz do części piątej Kodeksu postępowania cywilnego*, Warszawa 2017.
- Bączyk M., *Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną wykonaniem zabezpieczenia w postępowaniu zabezpieczającym*, [w:] J. Gudowski, K. Weitz (red.), *Aurea praxis. Aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci profesora Tadeusza Erecińskiego*, t. 2, Warszawa 2011.
- Bodio J., Demendecki T., Marcewicz O., Telenga P., Wójcik M.P., Jakubecki A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego, t. 2: Komentarz do art. 730–1217*, Warszawa 2017.
- Cieśliński M., *Postępowanie zabezpieczające w sprawach o rozwód*, Warszawa 2014.
- Dziurda M., Górka O., *Discussion on the availability of tribunal-ordered ex parte interim measures – comments from the Polish perspective*, „ADR. Arbitraż i Mediacja” 2016, nr 4.
- Dziurda M., *Wezwanie do udzielenia informacji. Postępowanie odrębne w sprawach własności intelektualnej*, [w:] S. Cieślak (red.), *Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji. Postępowania odrębne w szczególnych kategoriach spraw*, seria: System Prawa Procesowego Cywilnego, t. 2, cz. 3, Warszawa 2023.
- Ereciński T., Weitz K., *Badanie właściwości sądu polubownego. Zabezpieczenie roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym*, [w:] T. Ereciński, K. Weitz (red.), *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008.
- Ereciński T., Weitz K., *Zabezpieczenie roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym*, [w:] T. Ereciński, K. Weitz (red.), *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008.
- Flaga-Gieruszyńska K. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2022.

- Grzegorzczak P., Gudowski J., Markiewicz K., Walasik M., Weitz K., Ereciński T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. 2: Postępowanie rozpoznawcze*, 2022, Lex.
- Gudowski J., Ereciński T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. 4: Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające*, Warszawa 2016.
- Jakubecki A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. 2*, 2019, Lex.
- Karolczyk B. (red.), *Postępowanie cywilne w sprawach własności intelektualnej. Komentarz dla pełnomocników procesowych i sędziów*, Warszawa 2021.
- Kubas A., *Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną wykonaniem zabezpieczenia (art. 746, 1182 k.p.c.)*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2006, nr 3–4.
- Manowska M. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany, t. 2: Art. 478–1217*, 2022, Lex.
- Markiewicz R. (red.), *Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Ustawy autorskie. Komentarze, t. 2*, Warszawa 2021.
- Olejniczak A. (red.), *Prawo zobowiązań – część ogólna*, seria: System Prawa Prywatnego, t. 6, Warszawa 2014.
- Piaskowska O.M. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie nieprocesowe. Postępowanie w razie zaginięcia lub zniszczenia akt. Postępowanie zabezpieczające. Komentarz aktualizowany*, 2023, Lex.
- Pietrzykowski K. (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz, t. 1: Art. 1–449⁰*, Warszawa 2020.
- Rejda M., *Zabezpieczenie środka dowodowego. Postępowanie odrębne w sprawach własności intelektualnej*, [w:] S. Cieślak (red.), *Postępowanie procesowe przed sądem pierwszej instancji. Postępowania odrębne w szczególnych kategoriach spraw*, seria: System Prawa Procesowego Cywilnego, t. 2, cz. 3, Warszawa 2023.
- Rylski P. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, 2022, Legalis.
- Stefańska E., *Odpowiedzialność cywilnoprawna za szkodę wyrządzoną wykonaniem zabezpieczenia*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2019, nr 1.
- Szancilo T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 506–1217*, t. 2, Warszawa 2019.
- Walasik M., *Prześlanki odpowiedzialności. Odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną wskutek ustanowienia lub wykonania zabezpieczenia*, [w:] A. Jakubecki (red.), *Postępowanie zabezpieczające*, seria: System Prawa Procesowego Cywilnego, t. 5, Warszawa 2016.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. 2023 r., poz. 1610 ze zm.).
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1550 ze zm.).
- Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 614).

Orzecznictwo

Uchwała SN z 3 października 1972 r., sygn. akt III CZP 53/72.
Wyrok SA w Poznaniu z 18 maja 2011 r., sygn. akt I ACa 303/11.
Wyrok SN z 16 września 1993 r., sygn. akt III CZP 125/93.
Wyrok SN z 21 lipca 2016 r., sygn. akt II CSK 575/15.
Wyrok SN z 25 lutego 2010 r., sygn. akt V CSK 293/09.
Wyrok SN z 8 stycznia 1971 r., sygn. akt III CRN 410/70.
Wyrok SN z 19 lipca 2012 r., sygn. akt II CSK 715/11.
Wyrok SO w Krakowie z 30 sierpnia 2018 r., sygn. akt II Ca 710/18.

Źródła internetowe

Informator Statystyczny Wymiaru Sprawiedliwości, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/publikacje/>.
Uzasadnienie do projektu zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Sejm IX kadencji, druk sejmowy nr 2650, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/druk.xsp?documentId=4E1187E1F1916D16C12588CC0058D95A>.

The liability for damages caused by the enforcement of injunctive order

Summary

This article discusses the issue of liability for damage caused by the execution of the security, which is regulated in Art. 746 of the Code of Civil Procedure. Taking into account the specificity of security proceedings, its sanction is necessary to ensure proper protection of the obligated party. The accelerated nature of this procedure and the lack of need to collect all the evidence cause a risk that the secured main claim may not be recognized as justified. In order to prevent the effects of instrumental use of this institution by the entitled party, the legislator made it possible for the obligated party to seek compensation for the damage on the principles set out in the above-mentioned regulation. It is worth mentioning that Art. 746 of the Code of Civil Procedure applies appropriately in proceedings in intellectual property matters and a similar regulation also applies in arbitration proceedings.

Keywords: substantive claim, compensation liability, injunctive order, execution of the injunctive order